

SANOATDA FAN-TEXNIKA TARAQQIYOTI

Yusupov Ulug'bek Mamayusupovich

Angren universiteti

+998936002770

U.yusupov@auni.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10663268>

Annotatsiya:

Fan-texnika taraqqiyoti - bu mehnat vositalarini, ishlab chiqarishning eng yangi xom ashyosi va materiallarini, yoqilg'i va energiyaning, texnologik jarayonning, boshqarishning, mehnatni texnik jihatdan qurollantirish va yuqoridagilarning hammasini yangidan yaratishni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy ishlab chiqarishda band bo'lgan ishlovchilarning umumiy ma'lumotini, mahoratini uzluksiz sistematik rivojlantirish va takomillashtirish ham fan-texnika taraqqiyotining mohiyati va ahamiyati bilan chambarchas bog'liqdir.

Kalit so'zlar: Globallashtirish, modernizatsiya, fan, texnika, barqarorlashuv, liberallashtirish, strategiya, tizim.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoev tomonidan qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmonida „Mamlakatimizni modernizatsiya qilish hamda hayotning barcha sohalarini liberallashtirish bo'yicha ustuvor yo'nalishlarni amalga oshirish maqsadida iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning ustuvor yo'nalishlarida milliy iqtisodiyotning etakchi tarmoqlarini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish" hisobiga uning raqobatbardoshligini oshirish masalasi turadi¹

O'zbekiston Davlatining fan-texnika siyosati davlat va nodavlat tashkilotlari, mehnatkashlar jamoalari iqtisodiy, ijtimoiy, tashkiliy va tarbiyaviy chora-tadbirlarining, harakatlarining tizimi bo'lib, bular farmi rivojlantirish uchun, uning yutuqlarini yangi texnika va texnologiyada mujassamlashtirish hamda ana shu negizda mamlakat ishlab chiqaruvchi kuchlarini sifat jihatidan og'ishmay takomillashtirib borish uchun qulay sharoitlar yaratishga qaratilgan. Fan-texnika siyosatining mohiyati ana shundan iborat. Bozor iqtisodiyoti sharoitida fan-texnika siyosati umumdavlat siyosati sifatidagina samarali amalga oshirilishi mumkin bo'lib, uning butun tarkibiy qismlari, shuningdek, uni amalga oshirishda ishtirok etuvchilarning butun faoliyati strategik maqsadga bo'ysundirilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoev. Oliy Majlisga Murojaatnomasi.
Xalq so'zi № 19 (7521) 25.01.2020 yil.

Bizning davrimizda ilmiy va texnik taraqqiyot global ahamiyatga ega bo'lgan omilga aylandi. Ilmiy texnik taraqqiyot ko'p jixatdan mamlakatlar va mintaqalar iqtisodiyoti o'rtasidagi munosabatlarni belgilaydi. Ilmiy kashfiyotlar va ixtirolar insoniyat hayotini doimiy ravishda o'zgartiradigan ishlab chiqarish apparatlarida, ishlab chiqarishda, aholininig ite'molida keng miqiyosda axamyatlidir. Ilmiy-texnik taraqqiyot, har qanday mamlakatning ilmiy-texnikaviy salohiyati mamlakatlar iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchidir. Ilmiy-texnik tadqiqotlar yangi bosqichi sharoitida, mamlakatlar iqtisodiyotini tarkibiy jihatdan moslashtirish sharoitida ilmiy va texnologik potensial, to'plangan sanoat va ilmiy salohiyatga asoslangan rivojlanish, o'zini o'zi rivojlantirish tendensiyasi masalasi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Sanoatda fan-texnik taraqqiyotning bevosita natijasi yangiliklardir. Bu ilmiy bilimlar, amalga oshiriladigan muhandistlik va texnologiyadagi o'zgarishlar, murakkab jarayonlarni puxtaligini ta'minlash va yuqori texnologiyali mahsulotni yaratish, sotish bozorini yaratish, marketing, ishlab chiqarishni kengaytirish kabi muammolarni hal qilishga qodir. Bugungi kunda dunyodagi hech bir mamlakat ilmiy va texnologik taraqqiyotning yutuqlarini iqtisodiy jixatdan samarali amalga oshirmasdan turib, aholi daromadlari va iste'mol muammolarini hal eta olmaydi. Mamlakatning ilmiy-texnik salohiyati tabiiy va mehnat resurslari bilan bir qatorda har qanday zamonaviy mamlkat milliy iqtisodiyoti samaradorligining asosini tashkil etadi.

Adabiyotlar sharhi

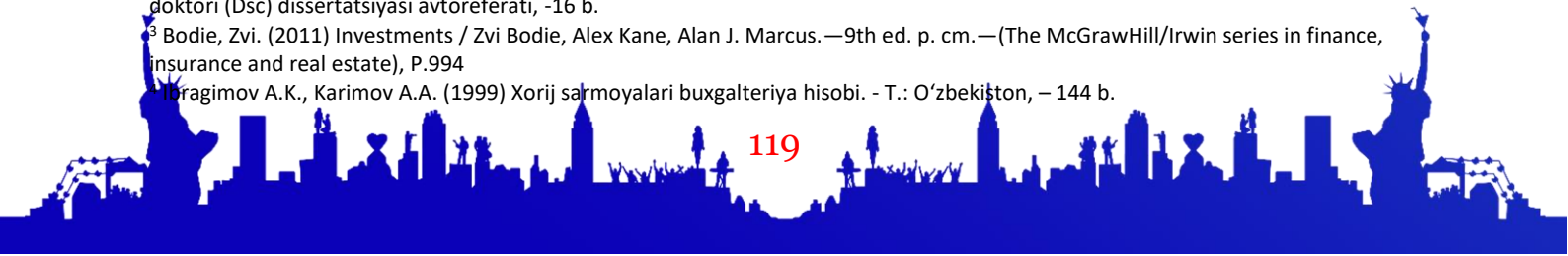
Iqtisodchi olim Astanakulov (2020) izlanishlari natijasiga ko'ra sanoat korxonalarida investitsiya faoliyati tahlilining tashkiliy, uslubiy hamda texnik jihatlarini o'zaro bog'liqlikda amalga oshirish bosqichlarining metodologik sxemasini taklif etgan va investitsiya faoliyati tahlilining turlari bo'yicha asosiy vazifalarni qayd etgan².

Dunyo olimlari jumladan: Alex Kane, Zvi Bodie, Alan Marcus (2011) investitsiya muhiti, uning elementlari, qimmatli qog'ozlar tahlili, hosilaviy qimmatli qog'ozlar va investitsiyalar portfelini boshqarish hamda risklar tahlili borasida³ izlanishlar olib borgan bo'lsa, Subramanyam (2014) esa korxonaning ichki (joriy va uzoq muddatli aktivlarga) va tashqi (qimmatli qog'ozlar, ulushli investitsiyalar, biznes birlashuvlari va h.z.) investitsiyalari tahlilining maqsad, vazifalari hamda uslubiyotini aniq ma'lumotlar bilan ko'rsatib bergan⁴. Sanoat

² Astanakulov O.T. (2020) Korxonalar investitsiya faoliyati tahlili metodologiyasini takomillashtirish. –T.: TMI, iqtisodiyot fanlari doktori (Dsc) dissertatsiyasi avtoreferati, -16 b.

³ Bodie, Zvi. (2011) Investments / Zvi Bodie, Alex Kane, Alan J. Marcus.—9th ed. p. cm.—(The McGrawHill/Irwin series in finance, insurance and real estate), P.994

⁴ Ibragimov A.K., Karimov A.A. (1999) Xorij sarmoyalari buxgalteriya hisobi. - T.: O'zbekiston, – 144 b.

tarmoqlarini uzluksiz xomashyo va zamonaviy infratuzilma bilan ta'minlash zarur – deb ta'kidlab o'tdilar Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev⁵

Tahlil va natijalar

Texnologik sxema bo'yicha ketma-ket ulangan texnologik agregatlarning quvvatlarida xom ashyo yetkazib berish ritmi buzilganda, uning sifati me'yorlardan chetga chiqqanda, korxonada ichidagi mutanosiblik buzilganda bunday holat yuzaga kelishi mumkin. Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish uskunalardan foydalanishni ta'minlashi mumkin. Texnologik qurilmalardan intensiv foydalanishni yaxshilash uchun asbob-uskunalar imkoniyatlarini to'g'ri aniqlash katta ahamiyatga ega. Texnologik jarayonlarni takomillashtirish hisobiga ishlab chiqarish quvvatlari va asosiy fondlardan foydalanish intensivligi ham ortib bormoqda; bir hil mahsulotlar ishlab chiqarishning optimal konsentratsiyasi asosida uzluksiz oqimli ishlab chiqarishni tashkil etish; xomashyoni tanlash, ularni ma'lum texnologiya va mahsulot sifati talablariga muvofiq ishlab chiqarishga tayyorlash; korxonalar, sexlar va ishlab chiqarish maydonlarining bir xil, ritmik ishlashini ta'minlash, mehnat ob'ektlarini qayta ishlash tezligini oshirish va vaqt birligiga, asbob-uskunalar birligiga yoki 1 kv.m ishlab chiqarish maydoni. Amaldagi korxonalarining asosiy fondlaridan foydalanishning intensiv usuli, shuning uchun ularni texnik qayta jihozlash, asosiy fondlarni yangilash sur'atlarini oshirishni o'z ichiga oladi. Bir qator tarmoqlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, mavjud zavod va zavodlarni jadal texnik qayta jihozlash asosiy fondlarning eskirishi sezilarli darajada bo'lgan korxonalar uchun ayniqsa muhimdir. Korxonalar va alohida texnologik birliklarni texnik qayta jihozlash va rekonstruksiya qilish. Amaldagi korxonalarini texnik qayta jihozlash alohida ishlab chiqarish maydonlari va texnologik qurilmalarning texnik darajasini oshirishga qaratilgan. Bu yangi texnika va texnologiyani joriy etish, ishlab chiqarish jarayonlarini mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish, eskirgan, jismonan eskirgan asbob-uskunalarini modernizatsiya qilish va yangi, unumdorroqlari bilan almashtirishni anglatadi. Rekonstruksiya -ishlab chiqarishni qisman qayta jihozlash va eskirgan va jismonan eskirgan uskunalarni almashtirish. Texnik jihatdan qayta jihozlash va rekonstruksiya qilishning asosiy natijasi -asosiy va yordamchi ishlab chiqarishda ishlab chiqarishning texnik darajasini oshirishdir.

Taklif va xulosalar:

Korxonalar amaliyoti shuni ko'rsatadiki, texnologik birliklarni ishlatish jarayonida to'siqlar paydo bo'ladi: uskunalarning bir qismi boshqalarga

⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev. Oliy Majlisga Murojaatnomasi. Xalq so'zi № 19 (7521) 25.01.2020 yil

qaraganda kamroq quvvatga ega, asosiy va yordamchi ishlab chiqarish o'rtasida shunga o'xshash nomutanosibliklar paydo bo'ladi. Texnik qayta jihozlash va rekonstruksiya qilish ayrim turdagi uskunalari yoki asosiy va yordamchi - yordamchi ishlab chiqarish quvvatlaridagi ba'zan yuzaga keladigan nomutanosibliklarni bartaraf etishga imkon beradi. Iqtisodiy yuksalishni ta'minlash uchun barcha qulayliklarga ega bo'lgan zamonaviy infratuzilma barpo etish nihoyatda zarur. Biz keyingi 3 yilda yo'l qurilishiga – 9,8 trillion so'm, suv tarmoqlariga – 4,6 trillion so'm, elektr tarmoqlariga – 18,2 trillion so'm, tabiiy gaz ta'minotiga – 1,2 trillion so'm mablag' ajratdik. Bu raqamlar ushbu tarmoqlar uchun so'nggi 10 yilda sarflangan mablag'lardan bir necha barobar ko'pdir. Lekin, shunga qaramasdan, zamonaviy infratuzilma yaratish, mavjud tizimni modernizatsiya qilish uchun bundan bir necha o'n barobar ko'p mablag' talab etiladi. Bunday yuqori ko'rsatkichlar chuqur o'ylangan va puxta tahlillar asosida ishlab chiqilgan, bir-biri bilan uzviy bog'liq strategik dasturlar ijrosining samarasidir. Aytish mumkinki, 2017- 2021 yillarda sanoatni yuksak darajada rivojlantirish dasturi hamda ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik yangilashga doir tarmoq dasturlarining izchil ijrosi barcha tarmoqlar faoliyatida qo'shimcha qiymatga ega raqobatbardosh mahsulotlarni tayyorlashda yangi sahifalar ochmoqda. Ayni vaqtda sanoat mahsulotlarining qariyb 80 foizi ularning hissasiga to'g'ri kelayotgani bunga asos bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ibragimov A.K., Karimov A.A. (1999) Xorij sarmoyalari buxgalteriya hisobi. - T.: O'zbekiston, – 144 b.
2. Astanakulov O.T. (2020) Korxonalar investitsiya faoliyati tahlili metodologiyasini takomillashtirish. –T.: TMI, iqtisodiyot fanlari doktori (Dsc) dissertatsiyasi avtoreferati, -16 b.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoev. Oliy Majlisga Murojaatnomasi.
4. Xalq so'zi № 19 (7521) 25.01.2020 yil
5. Ibragimov A.K., Karimov A.A. (1999) Xorij sarmoyalari buxgalteriya hisobi. - T.: O'zbekiston, – 144 b.
6. Solvell O., Lindqvist G., Ketels C. The Cluster Initiative Green Book, 2003. Elektronnyy resurs: <http://www.cluster-research.org>.
7. Stat.uz

